

Χρήστος Χρυσόπουλος

America is what you make it

*Η Λόγια Αριστερά (Intellectual left), ο πραγματισμός και
οι προσλαμβάνουσες
της αμερικανικής πολυμέρειας (American plurality)*

Εισήγηση στο 7^ο Συμπόσιο της Ελληνικής Εταιρείας Αμερικανικών Σπουδών
«Η Αμερικανική κουλτούρα στην Ελλάδα», Αθήνα, 1/11/2008

Thinking is the accurate and deliberate
instituting of connections between
what is done and its consequences.

[John Dewey, *Democracy and Education*, 1916, MW 9:158]

Αποδεχόμενος την ευγενική πρόσκληση της Ντόρας Τσιμπούκη να λάβω μέρος σε ετόνητη συζήτηση, στάθηκα μια στιγμή αναλογιζόμενος ποιο θα ήταν το αντικείμενο για το οποίο θα μπορούσα να σας μιλήσω. Προτού λοιπόν διαγνώσω τον εαυτό μου μέσα στο θέμα (και όντας απρόθυμος -όπως κάθε ευσυνείδητος συγγραφέας- να μιλήσω εκ μέρους των βιβλίων μου), έπρεπε να επιλέξω τι ακριβώς συνιστά την Αμερική απέναντι στην οποία θα έπαιρνα θέση ενώπιόν σας. Διαπίστωση τότε ότι ο τρόπος με τον οποίο μπορώ να μιλήσω, είναι η ίδια η διερώτηση. Θα μου επιτρέψετε λοιπόν, να μοιραστώ μαζί σας μερικές σκέψεις με την υπόδειξη ότι δεν συνιστούν μια συνεκτική περιγραφή, αλλά μάλλον ένα πλέγμα αποριών.

Αν θέλουμε να μιλήσουμε για την Αμερική (και να, αντιθέτως προς την κοινή αντίληψη για την αμερικανική ηγεμονία, η Αμερική είναι δυνατόν να αγνοηθεί), τότε οφείλουμε να αναγνωρίσουμε το πρόδηλο: ότι στους τομείς της ανθρωπίνης διάνοιας (αλλά ακόμα και ως φυσικό, ανθρωπολογικό και πολιτισμικό τοπίο) η Αμερική δεν αποτελεί μια συμπαγή οντότητα, αλλά ένα πληθυντικό φαινόμενο (κάποιοι το ονομάζουν το μεγαλύτερο

εν εξελίξει (κοινωνικό πείραμα) το οποίο παρουσιάζει πολλές διαφορετικές εκφάνσεις: πολιτικές, καλλιτεχνικές, επιστημονικές, στοχαστικές και το οποίο είναι δεκτικό όλων των επιθέτων: περίπλοκο, προκλητικό, εγκληματικό, τρομακτικό, ενδιαφέρον, απάνθρωπο, προσχηματικό, ευφύες... Ας πούμε λοιπόν ετούτο: δεν μπορούμε να αναφερόμαστε στην Αμερική ως κατηγορία, αλλά μάλλον ως συνάρτηση¹.

Παράλληλα (όπως κάθε οντολογία του «τι δεν είναι») ετούτη η αναγνωρισμένη πολυσημία είναι ταυτοχρόνως υπόλογη στον εαυτό της: δεν μπορεί η ίδια να είναι νομοτελειακά αληθής. Με άλλα λόγια, ό,τι μόλις αναγνωρίσαμε ως «ποικιλότροπα αμερικανικό» έχει ταυτοχρόνως και κάποιες κοινές όψεις που παραμένουν αναλλοίωτες. Αυτές οι βαθιές ρίζες (deep roots) αφορούν εξίσου την πολιτική, τη φιλοσοφία, τη νοοτροπία και τον τρόπο ζωής. Ο Cornell West υποστηρίζει ότι έχουν δύο ονόματα: φυλή (race) και αυτοκρατορία (empire):

Το αμερικανικό δημοκρατικό πείραμα είναι μοναδικό στην ανθρώπινη ιστορία όχι επειδή είμαστε οι εκλεκτοί του Θεού ούτε επειδή αποτελούμε μια δύναμη του καλού, αλλά εξαιτίας της απροθυμίας μας να αναγνωρίσουμε τις βαθιές ρατσιστικές και ιμπεριαλιστικές ρίζες του πολιτικού μας εγχειρήματος. Αποτελούμε την εξαίρεση επειδή αρνούμαστε τα αντι-δημοκρατικά θεμέλια της αμερικανικής δημοκρατίας. Κανένα άλλο δημοκρατικό έθνος δεν ευημερεί με τέτοια υποκριτική αθώτητα, τέτοια παραλυτική απροθυμία να αντιμετωπίσει τη σκοτεινή πλευρά της ιστορίας του. Ετούτη η συναίσθηματική υπεκφυγή της ιστορίας, η εφηβική αποφυγή των επώδυνων αληθειών για τον εαυτό μας σημαίνει πως, μολονότι γινόμαστε ωριμότεροι, μεγαλύτεροι και

---

1 Βλ. ενδεικτικά το εξαιρετικό άρθρο του Edward Said, «The other America», *Al Ahram*, 20-26/03/2003, <http://weekly.ahram.org.eg/2003/630/focus.htm>

ισχυρότεροι, αδυνατούμε να ενηλικιωθούμε. Το να σταθούμε απέναντι στα ζητήματα της φυλής και της αυτοκρατορίας σημαίνει να αντικρίσουμε αυτό που επιθυμούμε να αποφύγουμε. Κι όμως, εμείς γυρνάμε τα μάτια εις βάρος της δημοκρατικής μας ενηλικίωσης².

Αυτοί οι δύο πόλοι (πολυμορφία - ταυτότητα) ορίζουν μια ιδιαίτερη διαλεκτική που κάποτε οριζόταν λειτούργικᾶ ως melting pot, ενώ σήμερα αναγνωρίζεται ως multiculturalism³. Συνεπώς, τι προσλαμβάνουμε ως «αμερικανικό» δεν διαθέτει μια καταγωγική γενετική αφετηρία (δεν «γεννήθηκε» στην Αμερική), αλλά υπό μία έννοια «προέρχεται από την Αμερική» (είναι made in USA). Ετόντη η λεπτή διαφορά έχει τρία σημαντικά αποτελέσματα:

Πρώτον. Μας θέτει ένα ζήτημα εκλογής. Ως διανοούμενοι (και ιδιαίτερα στο σημερινό μεταμοντέρνο τοπίο) οφείλουμε να διατηρούμε ένα κοσμοείδωλο σχετικιστικό, να είμαστε σκεπτικιστές και καχύποπτοι. Το ζήτημα λοιπόν δεν είναι με ποιον τρόπο θα τοποθετηθούμε απέναντι στην Αμερική (δηλαδή σε ό,τι μας έρχεται από εκεί - αν θα είμαστε αντι-αμερικανοί ή φιλο-αμερικανοί). Το ζήτημα είναι να επιλέξουμε απέναντι σε ποια Αμερική τοποθετούμαστε εξ αρχής. Ποια καταδικάζουμε και με ποια συνομιλούμε. Εδώ επιλέγω την οικουμενική εκδοχή ενός οπτιμιστικού αμερικανικού ουμανισμού της σκέψης, όπως διατυπώνεται από τον Cornell West:

Ξεκινώ με την ιδέα ότι [οι αμερικανοί] είμαστε όλοι ραγισμένα δοχεία. Εννοώ ότι, ως ζωντανοί οργανισμοί που σβήνουν στον χώρο και στον χρόνο, έχουμε φόβους,

2 Cornell West, *Democracy Matters - Winning the Fight Against Imperialism*, Penguin Books, 2004, σ. 41.

3 Βλ. Brent Nelson, «The Melting Pot - Then and Now», *The Social Contract*, Vol 6, No 3, Spring 1996 [http://www.thesocialcontract.com/artman2/publish/tsc0603/article_538.shtml] και Michael Reisch, «From Melting Pot to Multiculturalism: The Impact of Racial and Ethnic Diversity on Social Work and Social Justice in the USA», *British Journal of Social Work*, Oxford 2008 38(4):788-804 [<http://bjsw.oxfordjournals.org/cgi/content/abstract/38/4/788>].

ανασφάλειες, αγωνίες, κάποιες φορές ακόμα και εσωτερικούς δαίμονες με τους οποίους πρέπει να λογαριαστούμε. Και λόγω ετόντης της κοινής μας ανθρωπίνης κατάστασης, αποτελούμε όλοι μέλη μιας ορισμένης οικογένειας, κοινότητας, κοινωνίας, κουλτούρας ή ιστορίας φορτισμένης με ποικίλες μορφές ξενοφοβίας. Αυτό υπήρξε ως τώρα η δική μας ιστορία. Συνεπώς, το ερώτημα πλέον είναι: έχουμε το κουράγιο να ξεετάρουμε αυτές μας τις προκαταλήψεις, ώστε να γίνουμε «ανθρωπινότερα» και πιο συμπονετικά όντα;

Πάντοτε θα υπάρχουν προκαταλήψεις. Δεν υπάρχει περίπτωση να εξαλειφθούν εντελώς. Αν κριτήριο της προόδου είναι η παντελής εξαλειψη των διακρίσεων, η παντελής εξαλειψη κάθε ρατσισμού, ομοφοβίας (homophobia), αντισημιτισμού... κ.λπ., τότε καλύτερα να τα παρατήσουμε, γιατί αυτό δεν πρόκειται να συμβεί ποτέ. Δεν είναι αυτό το ζητούμενο. Μπορούμε να γίνουμε καλύτεροι, πολύ καλύτεροι.

Αυτό που εννοώ, δανειζόμενος από τον Σάμιουελ Μπέκετ, είναι ότι προσπαθείς ξανά, αποτυγχάνεις ξανά, αποτυγχάνεις με καλύτερο τρόπο. Και ξέρουμε ότι αυτή είναι η αλήθεια, γιατί έχουμε τέτοια παραδείγματα. Λέμε, λοιπόν, στον πεσιμιστή: μην ξεκινάς από την αποτυχία. Στόχευε να αποτύχεις με καλύτερο τρόπο. Συνέχισε την προσπάθεια. Η δράση εξακολουθεί να έχει νόημα. Η πρόθεση επίσης, όπως και η δυνατότητα της προόδου. Η πρόοδος εξακολουθεί να έχει νόημα, όχι η επιδίωξη ενός παραδείσου. Γι' αυτό χρειάζεται να τους απαισιόδοξους. Μη με παρεξηγήσετε. Οι πεσιμιστές είναι πολύ χρήσιμοι. Το ζήτημα είναι ότι δεν μπορούν να έχουν τον τελευταίο λόγο. Στέκονται ως

έναν εμπόδιο το οποίο πρέπει να περάσουμε, αλλά δεν αποτελούν τον τελικό προορισμό. Το συμπέρασμα που πρέπει να βγάλουμε είναι οι συγκεκριμένες δράσεις, όχι οι διακηρύξεις, η πράξη ενός τρόπου ζωής ο οποίος αναγνωρίζει την απαισιοδοξία, αλλά δέχεται την προσπάθεια να γίνουμε καλύτεροι.⁴

Το γεγονός ότι σε αυτές τις καλές περιπτώσεις της τέχνης, της διανόησης και του στοχασμού, η Αμερική δεν αποτελεί μια πρωταρχική πηγή, αλλά μια καινοτόμο διαμεσολάβηση των ιδεών, μας αναγκάζει να νοηματοδοτήσουμε την Αμερική απέναντι στην όποια περιγραφή επιλέγει η ίδια για τον εαυτό της, δηλαδή, όχι με τα λόγια που επιλέγει η ίδια για τον εαυτό της (ό,τι μας έρχεται από την Αμερική ως «αμερικανικό»), αλλά μέσα από τον λόγο «περί Αμερικής». Και αυτό είναι το δεύτερο σημείο: ότι η Αμερική (ακριβώς λόγω της εξωστρέφειας του πολιτισμού της – αυτό που τις τελευταίες δεκαετίες αναγνωρίζουμε ως popular culture) ολοκληρώνεται ως «μετα-ερμηνεία» (through the eyes of others). Ο λόγος, λοιπόν, επιστρέφει στον ερμηνευτή. Το ίδιο και οι προκαταλήψεις. Η σκέψη εδω ανήκει στον Μπωντριγιάρ:

Ίσως η αλήθεια της Αμερικής να μην μπορεί να εμφανιστεί παρά μόνο σε έναν Ευρωπαίο, εφόσον μόνον αυτός βρίσκει εδω το τέλειο ομοίωμα [simulacrum]: εκείνο της υλικής μεταγραφής όλων των αξιών. Οι Αμερικανοί δεν έχουν καμιά αίσθηση της προσομοίωσης. Αποτελούν την τέλεια σχηματοποίηση της, αλλά όντας οι ίδιοι το υπόδειγμα της δεν έχουν τη γλώσσα της. Αποτελούν συνεπώς το ιδεώδες υλικό ανάληψης όλων των δυνατών παραλλαγών του μοντέρνου κόσμου. Η Αμερική δεν είναι ούτε ένα όνειρο ούτε μια πραγματικότητα, είναι μια υπερπραγματικότητα. Κι αυτό επειδή

---

4 Cornell West, *Voices on Antisemitism*, Ιούλιος 2007.

αποτελεί μια ουτοπία που από την αρχή βιώθηκε ως πραγματοποιημένη. Όλα εδω είναι πραγματικά, πραγματιστικά και όλα σας κάνουν να τα χάνετε.

Η Αμερική είναι η αυθεντική έκδοση της νεωτερικότητας⁵, εμείς [η Ευρώπη] είμαστε η μεταγλωττισμένη ή με υπότιτλους έκδοση. Η Αμερική εξορκίζει το ζήτημα της καταγωγής, δεν καλλιεργεί προέλευση ή μυθική αυθεντικότητα, δεν έχει παρελθόν ούτε αυθεντική αλήθεια. Επειδή δεν έχει γνωρίσει τη συσσώρευση του χρόνου, ζει σε μια άεναη επικαιρότητα. Επειδή δεν έχει γνωρίσει την αργή και από αιώνια σε αιώνια συσσώρευση της αρχής της αλήθειας, ζει στην άεναη επικαιρότητα των σημερινών.

Καταλογίζουμε στους Αμερικανούς αδυναμία ανάληψης ή εννοιοποίησης. Πρόκειται όμως για λάθος κατηγορία. Εμείς είμαστε που φανταζόμαστε ότι όλα κορυφώνονται στην υπερβατικότητα και ότι δεν υπάρχει τίποτα που να μην έχει συλληφθεί στην έννοιά του. Όχι μόνο αυτοί [οι Αμερικανοί] δεν δίνουν δεκάρα, αλλά η οπτική τους γωνία είναι αντίθετη. Όχι να εννοιολογήσουν την πραγματικότητα, αλλά να πραγματοποιήσουν την έννοια. Η ίδια μυθική και αναλυτική έξαρση με την οποία εξερευνήσαμε τις πρωτόγονες κοινωνίες μάς σπρώχνει να κοιτάμε προς τη μεριά της Αμερικής – με το ίδιο πάθος και τις ίδιες προκαταλήψεις⁶.

Τέλος, και αυτό είναι το Τρίτο σημείο: ακριβώς λόγω ετούτης της υποκειμενικότητας (μιας ερμηνείας που φέρει το πρόθεμα «μετα-»), δεν μπορούμε να μιλήσουμε για την Αμερική από τη θέση του α-

5 Όπως -για τον Μπαρτ- η Ιαπωνία αποτελεί πρότυπο του μεταμοντέρνου.

6 Jean Baudrillard, *Αμερική*, μετ. Ν. Χρηστάκης, εκδόσεις futura, σ. 113 κ.ε.

πολιτικό ή από μια θέση πολιτικής αφέλειας⁷. Για έναν Ευρωπαίο (και ιδιαίτέρως από μια στάση την οποία αναγνωρίζουμε ως εν γένει «Αριστερή»), καθετί «αμερικανικό» πραγματώνει μια ερμηνευτική (hermeneutics), συνεπώς εμπεριέχει μια έννοια του πολιτικού. Εντός της ίδιας της αμερικανικής επικράτειας (για τους ίδιους τους Αμερικανούς) η παραπάνω διάκριση ισχύει υπό όρους πολιτικής δράσης.

Αυτό που θέλω να πω είναι ότι ο αμερικανικός πολιτισμός δεν είναι δομημένος με καθαρές αισθητικές ή εννοιολογικές κατηγορίες, τα πάντα τοποθετούνται σε μια ατζέντα πολιτικού πραγματισμού. Ίσως αυτή να είναι τελικά η αναλλοίωτη «βαθιά ρίζα» (deep root) της Αμερικής: οι αποκλειστικά διανοητικές εκφάνσεις της ανθρωπίνης δημιουργικότητας είναι ξένες προς τον αμερικανικό πραγματισμό της «εφαρμογής».

Εντός αυτού του πλαισίου, η προοδευτική αμερικανική σκέψη (ό,τι ορίζουμε και επιλέγουμε ως «η άλλη Αμερική»⁸), προσπαθώντας να αντιταχθεί στην παντοδυναμία μιας ωμής τάξης πραγμάτων, έχει περιοριστεί στην (συχνά απλοϊκή) διατύπωση ενός «διανοητικού ανθρωπισμού», όπου τα πολιτικά ζητήματα μετατρέπονται σε προβλήματα ταυτότητας. Πρόκειται για μια διαπίστωση, η οποία εμφανίζεται ως «έλλειμμα» και τροφοδοτεί τα γνωστά στερεότυπα περί «αμερικανικής αφέλειας»⁹:

Το «σύστημα» ορίζεται ως ύστερος καπιταλισμός, αλλά η λόγια Αριστερά (intellectual left) δεν ασχολείται και πολύ με τις αναλλακτικές λύσεις απέναντι στην οικονομία της αγοράς ή με τον τρόπο που μπορούν να συνδυαστούν η πολιτική ελευθερία με το συγκεντρωτικό σύστημα λήψης των οικονομικών αποφάσεων. Όταν η

7 Που στην καθομιλουμένη γλώσσα εκφράζεται στον ενικό αριθμό: «ο Αμερικάνος».

8 Βλ. σημ. 1

9 Που στην καθομιλούμενη γλώσσα εκφράζεται και με το υποκοριστικό: «Αμερικανάκι / Αμερικανάκια».

Δεξιᾶ διακηρύσσει ὅτι ἡ Ἀριστερά ἀπέτυχε και πῶς ὁ καπιταλισμὸς εἶναι ἡ μόνη ἐναλλακτικὴ λύση, ἡ λόγια Ἀριστερά δὲν ἔχει πολλὰ νὰ ἀντιτάξει, καθὼς προτιμᾶ νὰ μὴν ἀσχολεῖται μετὸ χρῆμα. Ὁ κύριος ἐχθρὸς τῆς δὲν εἶναι τὸ σύστημα τῶν οἰκονομιῶν, ἀλλὰ τῶν νοητικῶν κανόνων: ὁ τρόπος σκέψης, δηλαδῆ, ὁ ὁποῖος υποτίθεται ὅτι βρῖσκεται στὴ ρίζα τῆς ιδιοτέλειας και τοῦ σαδισμοῦ. Αὐτὸς ὁ τρόπος σκέψης μερικὲς φορὲς ἀποκαλεῖται «ιδεολογία τοῦ Ψυχροῦ Πολέμου», ἀλλες φορὲς «τεχνοκρατικὴ ὀρθολογικότητα»... ἡ Ἀριστερά ἐφευρίσκει κάθ' ἑκάστη φορὰ καινούργια προσωνύμια. Εἶναι μὴ διανοητικὴ προσέγγιση ποὺ γαλουχήθηκε μέσα στοὺς πατριαρχικοὺς και καπιταλιστικοὺς θεσμοὺς τῆς βιομηχανικῆς Δύσης και οἱ ἐπιβλαβεῖς συνέπειές τῆς εἶναι κατ' ἐξοχὴν ορατὲς στὶς ΗΠΑ¹⁰.

Υποστήριξα σε πολλα βιβλία ὅτι οἱ φιλόσοφοι ποὺ ἀναφέρονται συχνότερα ἀπὸ τοὺς λόγιους Ἀριστεροὺς - ὁ Χάιντεγκερ, ὁ Νίτσε, ὁ Φουκώ, ὁ Ντερριντά- δὲν ἔχουν ἀδικο ὅταν ἐπικρίνουν τὸν ὀρθολογισμό τοῦ Διαφωτισμοῦ. [...] Υποστήριξα ὅμως ἐπίσης ὅτι, στὸν βαθμὸ ποὺ αὐτοὶ οἱ ἀντι-μεταφυσικοί, ἀντι-καρτεσιανοί φιλόσοφοι προτείνουν μὴ σχεδὸν θρησκευτικὴ μορφή πνευματικοῦ πάθους, πρέπει νὰ περιοριστοῦν στὶς ἐκφάνσεις τοῦ ιδιωτικοῦ βίου και νὰ μὴ χρησιμοποιοῦνται ὡς καθοδηγητὲς τοῦ πολιτικοῦ διαλόγου. Οἱ συνεχεῖς ἀναφορὲς στὴν ἀδυνατότητα, στὸ μὴ-προσεγγίσιμο και μὴ-ἀναπαραστάσιμο μπόρὸν νὰ ἀποδειχθῶν χρήσιμες σε μερικοὺς ἀπὸ ἐμᾶς ὅταν ἀναζητοῦμε ὡς άτομα τὴν ιδιωτικὴ μας τελείωση. Ὅταν ὅμως ἀναλαμβάνουμε τὶς δημόσιες εὐθύνες μας, τὸ ἀπειρο και τὸ μὴ-

---

10 Richard Rorty, *Ἡ ἀριστερὴ σκέψη στὴν Ἀμερικὴ τοῦ 20οῦ αἰῶνα*, μετ. Θ. Χατζόπουλος, Ἐκδόσεις Πόλις, σ. 95.

αναπαραστάσιμο είναι σκέτος μπελάς. Το να αναλογιζόμαστε τις ευθύνες μας με αυτούς τους όρους λειτουργεί το ίδιο ανασταλτικά για την αποτελεσματική πολιτική οργάνωση όσο και η έννοια της αμαρτίας. Με το να τονίζει κανείς το αδύνατο του νοήματος ή της δικαιοσύνης υποκνύπτει στον πειρασμό να θεωρεί τη δημοκρατική πολιτική διαδικασία αναποτελεσματική.¹¹

Αναγνωρίζουμε λοιπόν ότι αυτή η «συγγενής αποτυχία» δεν αφορά μόνο την συντηρητική Αμερική ως «αντίπαλο δέος» μιας αριστερής Ευρώπης. Φωτίζεται από (ή μάλλον φωτίζει) και τη δική μας ευρωπαϊκή ανεπάρκεια, ίσως -μάλιστα- να κατάργεται και από αυτήν.

Όλα τα παραπάνω μας επιβάλλουν να κοιτάξουμε με κριτικό βλέμμα την Αμερική, αλλά ως καθρέφτη που αντανακλά το δικό μας πρόσωπο. Ας συνοφίσουμε με ετόντο το σχήμα διαδοχής:

Η Αμερική που θα επιλέξουμε είναι κάτι που -εν πολλοίς- κατασκευάζουμε εμείς οι ίδιοι υπό όρους που μας υπαγορεύει εκείνη [η Αμερική].

Εντέλει, πρόκειται για μια διαρκή προειδοποίηση πως ό,τι διατυπώνουμε ως νομοτέλεια δεν αποτελεί τίποτε άλλο παρά έκφραση του δικού μας, προσωπικού κοσμοειδώλου (με τις όποιες προκαταλήψεις και μύθους το

---

11 Ο.π. Με τον ίδιο τρόπο πολλοί μίλησαν πρόσφατα και στην Ευρώπη για την ανάγκη επιστροφής σε κάποια απολεσθείσα «λαϊκότητα», υπονοώντας κάποιο τύπου «αυθεντική συνομιλία», όπως π.χ. ο Τοντόροφ στο *La litterature en peril*, Flammarion, 2007. (Βλ. Χρήστος Χρυσόπουλος, «Για μια σύγχρονη υπευθυνότητα», *Βήμα Ιδεών*, 06/07/2007, <http://www.vimaideon.gr//Article.aspx?d=20070706&nid=5151922>) ή και ο Τέρυ Ηγκλετον στο πρόσφατο βιβλίο του *Μετά τη Θεωρία*: «Σε ένα μετα-ηθικό, μετα-νοηματικό κενό, οι παγκόσμιες κοινωνικοπολιτικές συγκυρίες απαιτούν από τη θεωρία να παραγάγει έναν γόνιμο στοχασμό πάνω σε καιρία ζητήματα, με τα οποία στο παρελθόν έχει επιδείξει απροθυμία να καταπιαστεί» (Βλ. Δ. Παπανικολάου, «Η θεωρία φλυαρεί ενώ ο κόσμος καίγεται», *Τα Νέα*, 11/10/2008).

υποστηρίζουν). Πρόκειται για ένα συμπέρασμα που επιστρέφει ως επιταγή ενός προσωπικού ιδανικού επειδή αυτό που κατ'εξοχήν μάς παραδίδει ως πνευματική παρακαταθήκη ο αμερικανικός πολιτισμός (μάλλον ως αντιδάνειο) δεν είναι τίποτα άλλο από το διαρκές αίτημα της εξατομίκευσης.

Η Λώρα (Ράιντινγκ) Τζάκσον το έχει διατυπώσει με πολύ καθαρά λόγια:

Υπάρχει κάτι που πρέπει να ειπωθεί για μας και τη μαρτυρία του οποίου όλοι περιμένουμε. Μέσα στην άβουλη αγνοιά μας, βιαζόμαστε να ακούσουμε ιστορίες για περασμένες ανθρώπινες ζωές, για νέες ανθρώπινες ζωές, για επινοημένες ανθρώπινες ζωές, λαχταρώντας για κάτι που θα μας βοηθήσει στην αναμονή της αναπάντητης περιέργειάς μας. Γνωρίζουμε ότι είμαστε εξηγήσιμοι, αλλά μη-εξηγημένοι. Πολλά από τα λιγότερο σημαντικά πράγματα που μας αφορούν έχουν ήδη λεχθεί, όμως τα ουσιαστικά πράγματα παραμένουν ανείπωτα, και τίποτα δεν μπορεί να καλύψει την έλλειψή τους. Οτιδήποτε μαθαίνουμε για αυτό που δεν είμαστε, αλλά μπορούμε να κατανοήσουμε επειδή είναι μέρος του κόσμου μας, αφήνει ανεπηρέαστη ετόντη την κενότητα. Ωστόσο η ιστορία για τον ελλείποντα εαυτό μας ειπωθεί, ό,τι και να λεχθεί θα είναι ανεπαρκές - θα συνεχίζουμε, σιωπηλά, να το επιθυμούμε.¹²

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας.

ΤΕΛΟΣ